

Omvärlds-
analys för
högskolan

[www.hsv.se/publikationer/
arbetsrapporter](http://www.hsv.se/publikationer/arbetsrapporter)

Konstnärligt utvecklingsarbete och praxisbaserad forskning

Några internationella utvecklingslinjer

Av Torsten Källemark

Högskoleverkets arbetsrapporter 2000:5 AR

 HÖGSKOLEVERKET
National Agency for Higher Education

Konstnärligt utvecklingsarbete och praxisbaserad forskning

Några internationella utvecklingslinjer

Av Torsten Källemark

Högskoleverket • Birger Jarlsgatan 43 • Box 7851, 103 99 Stockholm
tfn 08-563 085 00 • fax 08-563 085 50 • e-post hsv@hsv.se • www.hsv.se

**Konstnärligt utvecklingsarbete och praxisbaserad forskning. Några
internationella utvecklingslinjer**

Producerad av Högskoleverket i april 2000

Högskoleverkets arbetsrapporter 2000:5 AR

ISSN 1404-5745

ISRN HSV-AR--00/5-SE

Innehåll: Torsten Kälvemark, Uppföljnings- och utredningsavdelningen

Grafisk form: Högskoleverkets informationsavdelning

Tryck: Högskoleverkets vaktmästeri, Stockholm, maj 2000

Innehållsförteckning

Förord	5
1 Konstnärligt utvecklingsarbete - ett svenskt begrepp	7
2 Australien	12
3 Finland	19
4 Storbritannien	27
5 Tyskland	33
6 USA	36
7 Avslutande reflexioner	40

Förord

Hösten 1999 ordnade Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet (HSFR) en konferens om det konstnärliga utvecklingsarbetets ställning vid svenska universitet och högskolor. I samband med konferensen diskuterades möjligheterna av att få en överblick över några internationella utvecklingslinjer kring frågor om konstnärligt utvecklingsarbete och praxisbaserad forskning. Universitetskansler Sigbrit Franke, som var en av talarna, ställde i utsikt att Högskoleverket skulle kunna göra en sådan sammanfattande översikt. Resultatet redovisas i denna arbetsrapport.

Rapporten bygger i stor utsträckning på studium av litteratur och policydokument från ett antal länder där problemområdet är aktuellt. Jag har också haft tillfälle att personligen få diskutera frågorna med ett antal sakkunniga personer i samband med andra uppdrag i tre av de berörda länderna.

Vid ett besök på Konstindustriella Högskolan i Helsingfors samtalande jag med chefen för högskolans Forskningscentrum Pekka Korvenmaa och forskningssamordnaren Pia Sivenius. De gav värdefull information som gällde inte bara den egna högskolan utan också praxis vid de andra konstnärliga högskolorna i Finland.

Vid Hochschule der Künste i Berlin fick jag tillfälle att diskutera utvecklingen i Tyskland med förste prorektor vid högskolan professor Peter Bayerer.

I Washington D.C. besökte jag Council of Graduate Schools och samtalande med dess chef Dr. Jules B. LaPidus.

Jag hoppas att rapporten kan vara ett bidrag till den fortsatta diskussionen om det konstnärliga utvecklingsarbetet i Sverige.

Torsten Kälve

1 Konstnärligt utvecklingsarbete - ett svenskt begrepp

Enligt 2§ i högskolelagen skall utbildningen inom högskolan vila på vetenskaplig eller konstnärlig grund. Högskolorna skall också svara för forskning och konstnärligt utvecklingsarbete.

Begreppet "konstnärligt utvecklingsarbete" är något som i sin tekniska mening bara finns i Sverige. Det tillkom i samband med 1977 års högskolereform där den principiella utgångspunkten var att all postgymnasial utbildning skulle samlas inom den organisatoriska ram som kom att kallas Högskolan.

Reformen förutsatte att all traditionell högskoleutbildning skulle bygga på forskning. För de konstnärliga utbildningarna kunde man dock inte ange forskning som grunden för utbildningen. Som en motsvarighet myntades i stället det nya begreppet "konstnärligt utvecklingsarbete".

Det konstnärliga utvecklingsarbetet blev inte bara ett principiellt inslag i reformen. Det kom också att få en budgetmässig betydelse. Särskilda resurser avsattes för de konstnärliga högskolorna. Under reformens inledande år var det regionstyrelserna - med sitt särskilda ansvar för de mindre högskolornas forskningsanknytning - som kom att fördela pengarna.

Hur man på ansvarigt håll såg på förhållandet mellan forskning och det konstnärliga utvecklingsarbetet framgår bl.a. av det remissyttrande som Universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) hösten 1977 lämnade på två forskningspolitiska utredningar:

UHÄ menar att det är av avgörande betydelse för den konstnärliga grundutbildningens kvalitet och långsiktiga utveckling att det till de konstnärliga utbildningarna knyts resurser för konstnärligt utvecklingsarbete, dvs. för utveckling av experiment med konstnärliga uttrycksmedel och forskning. I och för sig kan en del av detta betecknas som forskning och gränsen är inte knivskarp, men det är viktigt att de konstnärliga utbildningarnas särskilda behov och egenart kommer till uttryck när man diskuterar formerna för deras forskningsanknytning...

UHÄ menar att de konstnärliga utbildningarnas "forskningsanknytning" bör lösas genom att efter hand för dessa utbildningar tillskapas en överbyggnad i form av resurser för konstnärligt utvecklingsarbete. Denna organisation bör betraktas som en parallell till organisationen för forskning och forskarutbildning.

Detta utesluter givetvis inte att det även kan visa sig motiverat i vissa fall att knyta forskningsresurser i mera traditionell mening till berörda utbildningar.

Alltsedan högskolereformens första år har det förts en rätt intensiv diskussion om vad som egentligen skall avses med konstnärligt utvecklingsarbete och om detta begrepp verkligen är en bra samlingsrubrik för de aktiviteter som ligger på gränsen mellan konstnärligt skapande och forskning/reflektion kring de konstnärliga processerna.

En rad utredningar har gjorts, bl.a. 1985 då Gunnar Sjöström och Björn Jansson på uppdrag av UHÄ diskuterade erfarenheter och frågeställningar utifrån de första åren med den nya organisationen för de konstnärliga högskolorna. Också under slutet av 1980-talet fortsatte diskussionen, inte minst initierad av UHÄ:s dåvarande planeringsberedning för kultur- och informationsområdet.

Som exempel på meningsmotsättningarna kan nämnas att Konsthögskolan under ett skede bestämt hävdade att konstnärlig forskning vore en bättre term att använda. Företrädare för andra högskolor hävdade i gengäld att det var en fördel att man i Sverige inte hade tvingat på de konstnärliga utbildningarna ett forskningsbegrepp som de inte var beredda att engagera sig för.

I anslutning till högskolereformerna i början på 1990-talet fick professor Gunilla Lagerbielke och avdelningsdir. Nils Johansson i uppdrag av Utbildningsdepartementet att göra en översikt av läget för det konstnärliga utvecklingsarbetet. Deras genomgång och slutsatser finns redovisade i rapporten Konstnärligt utvecklingsarbete (Ds 1993:3).

I inledningen till denna rapport konstaterade de att det under de gångna åren varit svårt att etablera det konstnärliga utvecklingsarbetet vid högskolorna och att det fortfarande har mycket olika omfattning vid de olika enheterna. Ändå kunde en positiv utveckling skönjas, bl.a. beroende på införandet av professurer och andra högre lärartjänster vid de konstnärliga utbildningarna. Fördelningen av medel direkt till de utbildningsansvariga i stället för indirekt via olika styrande organ måste också ses som en bidragande orsak.

Lagerbielke och Johansson såg dock en hel del hinder för att det konstnärliga utvecklingsarbetets skulle bli etablerat som en självklar del av den akademiska miljön. De pekade bl.a. på den brist på tilltro som detta arbete i olika avseenden mött: "Denna mistro har verkat hämmande, särskilt som det gäller att bygga upp en ny verksamhet från

grunden utan ledning av tidigare erfarenheter eller förebilder från annat håll”.

Utredarna konstaterade att en följd av det konstnärliga utvecklingsarbetets organisatoriska parallellställning med forskning blivit att detta arbete ofta relaterats till definitioner av forskning:

Inom det konstnärliga utvecklingsarbetet rymms verksamheter som kan motsvara såväl grundforskning som tillämpad forskning och som alltså kan bedrivas såväl med som utan någon tillämpning i sikte. Konstnärligt utvecklingsarbete kan naturligtvis också motsvara annat utvecklingsarbete utanför det konstnärliga området.

Konstnärligt utvecklingsarbete är alltså ett mycket vitt begrepp. I vissa fall ansluter KU-verksamhet i praktiken mycket nära till konstnärligt arbete i allmän mening (t ex att sätta upp en ospelad 1900-talsopera), i andra fall mycket nära till forskning (t ex att finna en vattenbaserad teknik för screentryck eller att definiera ergonomiska och andra förutsättningar för en god utformning av en förarhytt). Konstnärligt utvecklingsarbete kan alltså sägas befinna sig i ett område mellan polerna konstnärligt arbete i gängse mening och forskning. En klar avgränsning är svår att göra, bl. a. därför att alla de tre nyssnämnda begreppen innefattar utveckling i en eller annan mening.

I den komplicerade frågan om relationen till forskningen pekade utredarna på behovet av samverkan med lokala fakultetsnämnder. Forskningsrådets resurser borde också i ökande utsträckning göras tillgängliga för projekt med anknytning till det konstnärliga skapandet. En varning utfärdades dock för en alltför nära parallellitet med forskningen, något som ingendera parten i längden skulle tjäna på. I det sammanhanget citerades några varningsord från Einar Solbu, verksam vid Norges musikhögskole. Han betonade 1992 i en utvärderingsstudie för RRV att det är viktigt att man inte konstruerar verksamheter som inte springer naturligt fram ur den ämnesmässiga kompetens som olika lärargrupper har:

En fara som uppstår när man definierar och beskriver konstnärligt utvecklingsarbete som forskning är just att man skapar konstruktioner som varken är forskning eller konstnärligt arbete. Den amerikanska Doctor of Musical Art-graden visar på många skrämmande exempel på sådana konstruktioner som faller mellan två stolar. Det måste vara långt mer ändamålsenligt att acceptera att självständigt konstnärligt arbete på hög nivå i sig självt är så krävande både med hänsyn till ämnesmässig insikt och förmåga till att arbeta självständigt och kritiskt att det bör ges status parallellt till vetenskapligt arbete.

Så långt diskussionen i utredningen från 1993.

Under senare år har debatten inte minst kommit att handla om möjligheterna av en formalisering av utvecklingsarbetet, som än mer skulle göra det till en parallell med forskningen. Frågan om konstnärliga fakulteter har diskuterats och i något fall (Göteborg) har också en sådan inrättats. Möjligheten att avlägga doktorsexamen i konstnärliga ämnen har också kommit upp på dagordningen. Det har då handlat om en examen där ett huvudmoment utgörs av ett konstnärligt verk (med kommentarer) snarare än en traditionell avhandling. Diskussionen har i sammanhanget förts kring så vitt skilda ämnen som dans respektive måltidskunskap. De som har vört fram tanken på nya former för dokumentation och akademiskt erkännande av det konstnärliga sammanhanget har ofta pekat på den debatt i liknande frågor som bedrivs i andra länder liksom de konkreta internationella erfarenheter som man kan peka på.

Som ansvarigt forskningsråd för det konstnärliga området har Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet (HSFR) fått de aktuella frågeställningarna på sitt bord. Rådet har särskilda medel avsatta för det konstnärliga utvecklingsarbetet, bl.a. i form av internationella gästlärare.

Inom ramen för ett uppdrag från regeringen att under 1999 anordna konferenser med forskardeltagande för belysning av aktuella forskningsfrågor anordnade HSFR hösten 1999 en tvådagarskonferens om konstnärligt utvecklingsarbete vid universitet och högskolor. Huvudsyftet med arrangemanget var att skapa en överblick av detta tillväxande och snabbt föränderliga område, vars problem och plats i vetenskapssamhället bara i begränsad mening beskrivits och preciserats.

Konferensen gav utrymme för en genomgång av klassiska och nytillkomna verksamheter inom området och att inventera och avlyssna synpunkter på hur traditionell vetenskaplig forskning och konstnärligt utvecklingsarbete vid universitet och högskolor förhåller sig till varandra praktiskt och forskningsteoretiskt och i konkreta samarbetsituationer.

En rapport från konferensen finns publicerad på HSFR:s hemsida (<http://www.hsfr.se>) och den intresserade hänvisas dit. I detta sammanhang kan det räcka med ett kort utdrag ur rapporten för att illustrera de frågeställningar som togs upp:

Konstdisciplinerna själva påpekar mer eller mindre emfatiskt en boskillnad mellan sin egen verksamhet och den disciplin inom humaniora som ämnesmässigt ligger dem närmast. Medan bildkonsten är material för konstvetaren, finns bildkonstnärens material på helt andra områden

och utifrån den omständigheten betonas frigörelsen från – t. o. m. främlingskapet mot - de humanistiska uttolkarna.

Konferensen gav intryck av och många praktiska exempel på att man på konsthögskolorna snarare öppnar sig mot vetenskapssamhället i vidare bemärkelse och söker tankemodeller och samarbetspartner t ex inom teknik och naturvetenskap. Den konstnärliga forskningen - om man vill benämna utvecklingsarbete så - föredrar ofta en vetenskaplig motpart eller idégivare som arbetar i en liknande växelverkan av metod och materia, teori och praktik.

Om den tankemodellen alls är spridd, kan konstnärligt utvecklingsarbete idag ses mindre som närmsta granne till humaniora, än som en parallell till vetenskapssamhället i dess helhet

2 Australien

Vid en sökning på Internet kring en kombination av nyckelord som "research" och "fine and performing arts" visar det sig att många av dokumenten pekar mot Australien. Det speglar det faktum att Australien har en diskussion som i många avseenden påminner om den svenska. Den organisatoriska bakgrunden råkar nämligen vara delvis likartad.

1987 genomförde Australien en högskolereform som åtminstone formellt påminner om den svenska reformen från 1977. Ett enhetligt högskolebegrepp skapades (The Unified National System) och en rad tidigare fristående konsthögskolor integrerades i universiteten. Något begrepp som motsvarar det svenska konstnärliga utvecklingsarbetet introducerades inte men däremot aktualiserades frågeställningar kring parallellisering av forskning och det konstnärliga arbete som inte direkt är att hänföra till grundutbildningen. Bakgrunden till detta var närmast anslagsteknisk.

I det nya högskolesystemet fördelades resurser, precis som i Sverige, dels till grundutbildning, dels till forskning. Ett syfte med det nya anslagssystem som introducerades var att forskningsfinansieringen skulle vara mer resultatorienterad. Universitet och högskolor fick pengar till FoU-verksamhet enligt ett poängsystem där olika forskningsinsatser vägdes in enligt en bestämd mall (systemet kallas "The Research Quantum"). De traditionella institutionerna kunde samtidigt få pengar för forskning via det australiska forskningsrådet, Australian Research Council, något som inte var möjligt för de konstnärliga utbildningsenheterna.

Dilemmat för de konstnärliga institutionerna inom den nya universitetsstrukturen blev att de inte fick del av den anslagsström som traditionella institutioner fick för sin forskningsdel. Företrädare för utbildningar inom det konstnärliga området ansåg sig därmed diskriminerade och började aktivt arbeta för att en del av verksamheten kunde parallellställas med forskning.

De administrativa problemen var också utgångspunkten för en större utredning som genomfördes 1998 på uppdrag av det australiska utbildningsdepartementet och som publicerades under titeln:

”Research in the Creative Arts”. För studien svarade Dennis Strand vid Canberra School of Art inom The Australian National University.

Strand konstaterar i sin genomgång att problemen kring forskningen inom de skapande konsterna inte finns i många andra länder:

The question of what is research in the creative arts is one that has special significance in Australian universities today but little significance elsewhere. Its importance lies in the fact that there are scarce dollars attached to the definitions of research. This has led to the need to define research in the creative arts in ways that will give the creative arts in universities a foothold in the competition for research dollars. Attempts to force mainstream creative arts activities into the mould of scientific research has led to semantic arguments that often have not been particularly helpful. However, with only two funded categories—teaching and research—the opportunities for alternative arguments have been limited.

Han konstaterar också att man i arbetet med de aktuella frågorna inte har någon större hjälp av tidigare problemdiskussioner:

Certainly as anyone who has undertaken a literature search on the topic will also verify, it is not the subject of popular or widespread discussion among researchers or artists, either in journals or other forms of publishing, the extent of the literature being quite limited.

I en genomgång av den diskussion som förts i Australien sedan högskolereformen 1987 återoppar Strand dock en hel del material som tagits fram kring frågan om konst och vetenskap. Bland annat citerar han ett anförande som 1997 hölls av Malcolm Gillies, professor i musik vid University of Queensland och en person som engagerat sig mycket kring de skapande konsternas akademiska förankring. I detta anförande framhöll Gillies följande:

Our problematic role within this research environment is made more difficult by the very definition of ”research”. While in the United States the move during the 1980s and 1990s has been more for establishment of ”*research equivalent*” categories of professional work in the arts - largely driven by the university staff in The Arts for career progressions and recognition equal to those in other disciplines - the tendency within Australia has been more to agitate for the broadening of the definition of ”research”. The reason for this is simple: with only two funded categories, ”teaching” and ”research”, the opportunities for ”research equivalent” argument have been limited.

I den debatt som pågått inom de australiska universiteten tycker sig Gillies ha sett tre förhållningssätt till frågorna om konstens relation till

forskningen. Han kallar dem för den konservativa, den pragmatiska och den liberala hållningen:

1. *The conservative approach*: research is research. We may not be able to define it exactly but we know it when we see it. And we don't see it in a work of art. Such research - in the conservative view-involves dispassionate investigations into "problems", is normally critical, analytical or historical in nature, and is, usually after rigorous vetting, published in written, well-documented form. It does not confuse the role of the commentator with the role of the creator. This is research which in The Arts is exclusively *about* them.

2. *The pragmatic approach*: that awkward half-way house, argues that research does require extended, dispassionate commentary of some kind, but that this commentary could be self-reflective, that is, upon an art work often created by the commentator. The work of art is, therefore, recognized also as research, as it is an indispensable part of the research project. This pragmatic approach is what many Australian universities have now recognized for PhD and research Masters project in The Arts, and is also now sanctioned by the Australian Research Council for its various grant schemes. It involves research *in* the art form, provided there is substantial accompanying document evidencing research *about* the art form.

3. *The liberal approach*: asserts that creative arts practice is a vital non-teaching contribution to university and national life, and, in the absence of any other suitable category, needs to be rewarded in the "research" category. The liberals recognize that without well-rewarded, vibrant work *in* the art form within our tertiary institutions, national cultural life will quickly become derivative.

Enligt Gillies befinner sig de olika konstnärliga ämnena på en skala som glider mellan alla dessa tre förhållningssätt. Konsthistoria, musikvetenskap och de historiska aspekterna på dramastudier passar mer eller mindre väl in på det *Wissenschafts*-begrepp från vilket de egentligen har sitt ursprung. På den andra änden av detta disciplin-spektrum befinner sig dansen. De projekt inom dansområdet som hittills fått stöd har i allmänhet handlat om forskning *inom* snarare än forskning *om* detta område.

Gillies påpekar slutligen i sitt anförande att en fråga som bör uppmärksammas mer är själva den kontext i vilken det konstnärliga utvecklingsarbetet eller "forskningen" pågår. Han påminner om att det dominerande mönstret för forskning inom naturvetenskaperna idag är lagarbetet medan humaniora och samhällsvetenskaper ofta håller fast vid den individuella prestationen. Det är klart att de skapande konsterna också är starkt bundna till den individuella prestationen.

Yet the team model works better for dance, theatre and musical productions, and much documentary research, and the growth of interdisciplinary and cross-arts activity, especially since about 1990, fits excellently into the large-team approach, with specialists from different background drawn together in pursuit of the project's multi-faceted goals. The need for that diversity of approaches - ranging from individual artists and scholars, through small teams, to large combines - needs to be included in our final report

En springande punkt i diskussionen kring konstnärligt utvecklingsarbete (eller med den anglosaxiska termen "research equivalent") är naturligtvis var skiljelinjen går mellan det "vardagliga" konstnärliga utövandet och de aktiviteter som kan hänföras till någon form av utvecklingsarbete. Dennis Strand tar i sin utredning upp denna fråga och säger att de flesta som intresserat sig för den är medvetna om den gräzon som man här befinner sig i. Han tar upp ett resonemang som förts av två tidigare författare (Vella och de Haan, 1994) när det gäller skärningspunkten mellan musikkvetenskap, komposition, och framförande. De har i en uppsats beskrivit problemet på följande sätt:

For most people, music is perceived primarily as performance activity. However, performance is also inextricably related to repertoire, technological developments, culture and historical critiques. It is for this reason that there is a major confusion regarding performance as research. Most musicians in tertiary institutions have not been trained to articulate their work from a research perspective; hence the current crisis in defining indicators for music performance. The research indicator debate enables us to shift and broaden the paradigm to include more sophisticated understanding of the interrelated facets of musical activity, where music can be understood as a complex interaction between performance, critique, technology and composition. In some situations performance is crucial to the research activity; in others, performance is primarily a professional activity. Similarly, a composition may form an intrinsic part of a particular research activity, whereas composing may well be viewed in other circumstances as the accepted professional practice of a creative artist.

Enligt Dennis Strand borde detta resonemang kunna tillämpas också på andra konstarter. Man kan sätta upp en serie av kriterier enligt vilka en aktivitet kan bedömas i termer av antingen reguljärt utövande av konstarten eller en forskningsinriktad verksamhet. Det handlar t. ex. om i vilken utsträckning en föreställning bidrar till att tänja kunskapens gränser, i vilken omfattning den innebär tillämpande av innovativa idéer eller tekniker, i vilken mån den bidrar till utvecklande av nya begrepp, hur mycket den bidrar till att förfina och omtolka gängse metoder.

Han citerar i sammanhanget Geoff Parr, professor vid en av de större konstnärliga universitetsinstitutionerna i Australien, som betonar att det är intentionen bakom ett arbete som har betydelse för hur det skall klassificeras i de sammanhang där det t.ex. handlar om att få anslag från ett forskningsråd:

If the methodologies you employ in your practice are investigatory in their intent, then it can be called research. If their prime aim is to produce quality products, it's professional practice. An architect accepting a commission is undertaking professional practice, however if in the course of which he or she comes up against a significant problem and undertakes original research to resolve it, the intent has changed, and as part of the commission there is a component of research.

En annan viktig punkt i diskussionen gäller publicering. I vetenskapssamhället är offentliggörandet av forskningen och möjligheten att om och om igen gå tillbaka till metoddiskussioner och resultat av avgörande betydelse. Det finns enligt Strand ingen anledning att ifrågasätta publiceringens roll. Frågan är snarare hur publiceringsbegreppet kan vidgas. Den skrivna texten är idag inte allena rådande och det går numera att dokumentera även sådant som förr betraktades som "efemärt":

If we accept that the creative work is the publication, then the forms of publication must necessarily be much broader than the written word. In university creative arts school, publication in the creative arts takes many forms including the following:

- *public performance* for dancers, actors, choreographers, musician, playwrights;
- *building and manufacture* for architects and designers;
- *audio and visual recording* for musicians, singers, visual artists, film makers;
- *written works* for academics, researchers and creative writers;
- *exhibitions* for visual artists, craftspeople; and
- *computer software* for designers, musicians, visual artists and so on

Det finns många andra diskussionspunkter i den utredning som Dennis Strand gjort på uppdrag av Australiens utbildningsdepartement. Som nämnts inledningsvis är dock en del av dessa punkter relaterade till den speciella situationen i Australien när det gäller anslag till universiteten. Bl.a. innehåller den ett relativt långt avsnitt om "performance indicators for the creative arts", indikatorer som är tänkta att användas just i budget- och anslagsprocessen.

Utredningen visar ändå att det förs en både livlig och kreativ debatt i Australien kring de nu aktuella frågeställningarna. En annan författare i Australien som tagit upp förhållandet mellan konst och vetenskap är Paul Dawson från University of Melbourne. Han behandlar ett område där skärningspunkten aktualiserats i flera länder. Det gäller gränsdragningen mellan det ämne som kallas "creative writing" och litteraturvetenskapen. I en uppsats med titeln "Writing Programmes in Australian Universities: Creative Art or Literary Research?" har han tagit upp en del intressanta resonemang:

In response to the lack of funding categories for artistic products the Creative Arts have put forward the concept of research equivalence which has operated in American universities since the eighties. This involves making a distinction between research about the arts, that is, say, writing a scholarly article about painting, and research in the arts, the practice of painting itself, to argue that the process of creating an artwork is as intellectually rigorous as any other form of scholarly pursuit.

In other words, while the outcome of research in the arts may be different to accepted forms of research, the process of investigation is not. This, I suspect, is because art and the making of art is associated with pleasure, and in order for artistic practice to be conceived as research, the idea of labour, of work, must be invoked.

"Research equivalence" relateras till ett originalverk som är undersökande snarare än inspirerat men fortfarande är det den konstnärliga processen som står i centrum för definitionen. I debatten har frågan om publiceringsformen varit central men den frågan får en annan dimension när det gäller ett ämne som "creative writing"

Not only does the process of writing employ the same instrument as a scholarly composition, the pen or word-processor, it operates in the same medium as that which is used to critique it: language. Hence the difference between research in and research about writing is more difficult to sustain at the level of product. An essay about a painting can never be a painting. Yet it has been argued on many occasions that an essay about literature or even literary theory can be literature.

To argue in favour of research equivalence would seem to resort to old distinctions between first order primary texts and second order critical commentary. Considering that many writing programmes encourage works of a hybrid or cross-generic nature which challenge this distinction, this argument would seem to be counterproductive.

Dawson redogör för diskussionen kring creative writing i USA som pågått ända sedan 1939. Wilbur Schramm som var den förste ledaren

för det då nygrundade Iowa Writers' Workshop, hävdade i olika sammanhang att det kreativa författandet som akademiskt ämne skulle hjälpa till att skapa en förening mellan författarna och universitetens litteraturvetare.

This did not eventuate. Despite being housed in departments of English, higher degrees in Creative Writing are conferred as Masters of Fine Arts. Hence the constant opposition and tension with literary studies which is so prevalent in America. According to guidelines for the Associated Writing Programs, first devised in 1979, the aim of Creative Writing in America, including workshops and coursework in form, theory, contemporary writers and traditional literature, is to make students better writers. There is no dialogue because it is not demonstrated how Creative Writing contributes to literary studies.

To view Creative Writing as one of the Fine Arts and section it off in an alternative paradigm such as research equivalence will perpetuate the false binary divide between research and teaching and preclude a genuine engagement with literary criticism and theory.

Det finns alltså enligt Dawson en fara i att göra en alltför skarp distinktion mellan forskning och "forskningsekvivalens". Det bidrar inte till att föra den intellektuella processen framåt om man i något slags vetenskapsteoretisk purism inte ser hur de båda verksamheterna ömsesidigt kan befrukta varandra.

Regardless of whether writing programmes are housed in departments of English, schools of Creative Art, or communications degrees, the specific discourses which form knowledge in the discipline of Creative Writing belong to literary studies. One always writes from within an unconscious or intuitive theory of literature, even if that is a theory of the divine muse or the inner voice. And the work produced will always relate to existing traditions or genres, even, or especially, if it is in violent reaction to them.

The foundational assumption... is not that writing can be taught, but that the critical skills of evaluation can be employed in the service of one's own writing. It is here that the craft of writing overlaps with, in fact is enabled by, literary criticism.

3 Finland

Vid sidan av Australien och Storbritannien tycks Finland vara det land som mest aktivt arbetat med frågan om forskningens roll vid de konstnärliga högskolorna. Vid fyra av dem (Bildkonstakademin, Konstindustriella högskolan, Sibelius-Akademien och Teaterhögskolan) finns i dag forskarutbildningsprogram och ett betydande antal doktorsexamina har avlagts under de senaste åren.

Den generella grunden för behörighet till forskarutbildningen är magisterexamen. Den fordrar i allmänhet fem års studium efter påbörjad grundutbildning. Enligt statistik från 1998 fanns vid de fyra aktuella högskolorna tillsammans 270 studenter på forskarutbildningsnivå. Av dem fanns ungefär 145 vid Konstindustriella högskolan, 77 vid Sibelius-Akademien, 41 vid Teaterhögskolan och 6 vid Bildkonstakademin.

Konstindustriella högskolan

Konstindustriella högskolan (på engelska kallad University of Art and Design Helsinki - UIAH) är den högskola som har den mest omfattande aktiviteten på forskningsområdet. Sedan 1981 har man kunnat avlägga licentiatexamen där (ett alternativ som förra året dock upphörde på grund av en generell examensreform från 1994) och sedan 1983 har doktorsgraden varit en möjlighet. Den som följer föreskrivna kurser och försvarar en avhandling blir Doktor i Konst (Doctor of Arts).

Högskolan har en särskild organisation för forskning och forskarutbildning. En speciell forskningskommitté granskar ansökningar och ger rekommendationer till rektor som ytterst beslutar om antagningen till forskarutbildningen. Forskningskommittén är också det organ som beslutar om examination och betygssättning på doktorsavhandlingen.

Föreskrifterna för doktorsexamen vid Konstindustriella högskolan finns inte översatta till svenska men den engelska versionen ger följande information om strukturen på forskarutbildningen (begreppet "Finnish credit" motsvarar ungefär en poäng i det svenska systemet):

The Doctor of Arts studies are composed of a doctoral dissertation and study courses of 40 Finnish credits. The structure of postgraduate studies is the following:

1. General Research Studies (obligatory foundation) 10 cr.
2. Studies in Research Interest (related to own research) 10-16 cr.
3. Studies Complementary to Research Work 20 cr - all: minimum 40 cr
4. Supplementary studies X cr

+ Doctoral Dissertation (a doctoral thesis or project-based doctoral thesis)

Den första delen av "general research studies" omfattar bl.a. vetenskapsteori och konstfilosofi. Under den andra punkten följer doktoranden doktorandseminarier vid sidan av de egna litteraturstudierna. Den tredje punkten kan - förutom fortsatta litteraturstudier och seminarier - också omfatta konstnärlig produktion eller författande av mindre publikationer.

Omfattningen av den fjärde punkten är beroende av den sökandes bakgrund. Den som kommer från en annan högskola eller som har en äldre typ av examen får här ett individuellt avpassat program.

När det gäller doktorsavhandlingen föreskrivs följande:

In a doctoral dissertation, the student demonstrates superior knowledge of the discipline of study as well as competence in conducting independent, ground-breaking research, developing new artistic methods or products which satisfy high artistic standards. The student is to present and analyse methodology and methods, frame questions, describe his/her own personal development as it grows through the research, and proportion her/his own working to the broader context of her/his field of research. A dissertation has to have value in the context of developing knowledge about design and crafts.

A dissertation forms a unity that promotes the artistic and scientific development of the student. It can be a research or several researches handling the same problem entity. In this case it must be published as a book or otherwise (for instance electronically). A dissertation can also be an art production, a series of art productions meaningfully connected to each other, or a product development project. In this case, a written thesis is to be included, which is in a dialogic and analytic relation to the art productions or product development project. The written thesis must be suitable for publication. A thesis may also include joint publications, provided that the independent contribution of the doctoral candidate can be clearly indicated.

Själva disputationsförfarandet följer det i Finland traditionella mönstret. Avhandlingen skall först förhandsgranskas av minst två särskilt utsedda sakkunniga. Om det handlar om en projektbaserad avhandling, dvs en som bygger på en eller flera konstnärliga produktioner, skall det finnas minst tre sakkunniga. När de gett sitt utlåtande och rekommenderat att tillstånd ges till ett offentligt försvar av avhandlingen utses en eller två opponenter

Som tidigare nämnts har åtskilliga forskare disputerat och blivit Doktor i Konst vid Konstindustriella högskolan. Det kan vara av intresse att se på några av de avhandlingar som lagts fram vid högskolan. (En utförlig lista på avslutade och pågående forskningsprojekt finns på högskolans hemsida: <http://www.uiah.fi>).

Rita Apuli-Suuronen disputerade i oktober 1999 på en avhandling vars titel i svensk översättning lyder: *Med bildkonstens ögon. Finlands och Sveriges skrivna läroplaner i bildkonst för gymnasieskolan - Vetenskap, konst eller förhoppningars retorik?* Doktorsavhandlingen hörde till Konstindustriella högskolans konstpedagogiska forskningsområde.

I författarens egen presentation på svenska av avhandlingen står det bland annat följande:

I avhandlingen behandlas vad som har påverkat bildkonstens aktuella utveckling inom skolan och samtidigt görs en jämförelse mellan innehållet i Finlands och Sveriges läroplaner för gymnasieskolan. I Finlands och Sveriges läroplaner för ämnet bildkonst kan man från 1980-talet och framåt se en tydlig utveckling åt två skilda håll. I Sverige fokuseras på bild-analys och en utveckling av en polariserande metodik samt skapandet av en teoretisk grund för bildspråket. I Finland har miljöestetik blivit en central del av bildkonstundervisningen. Miljöfostran har utvecklats ur 1970-talets uppfattning om god smak och en objektiv granskning av miljön till 1990-talets subjektiva förståelse.

Bildmässighet och användandet av bilden är något som lärs utifrån media och denna utveckling kan ses som något både positivt som negativt. Vilka är individens möjligheter att fungera i en bildkultur som subjekt och samtidigt som delaktig i samhället? När kommer skolvärlden att ta förflyttningen till en visuell kultur på allvar och omvärdera de nuvarande målsättningarna i läroplanerna?

Att leva i en visuell kultur tillhör vår vardag och har inte ännu inte till fullo uppmärksammats inom skolan. I skolan koncentreras undervisningen på textproduktion utifrån andra texter. Detta är en tradition som lever kvar sedan boktryckarkonstens dagar.

Bildkonstundervisningen i skolan minskar ständigt fastän intresset för visuella uttryck stadigt ökar inom arbetslivet och på andra områden i samhället. Skolans mål står i motsättning till de förväntningar som finns i samhället. Finns det någon mening för den studerande som fötts in i en visuell kultur och som är van att fungera i den att anpassa sig till en textdominerad tradition?

I just den här avhandlingen verkar det egentligen inte finnas så tydliga särdrag att den inte skulle ha kunnat framläggas vid vilket universitet som helst. I metod och frågeställningar skiljer den kanske inte så mycket från en avhandling inom ämnen som pedagogik eller sociologi eller konstvetenskap vid en samhällsvetenskaplig eller humanistisk fakultet.

Mer otraditionell är då Taneli Eskolas avhandling *Aulanko National Park: a photographic study of one particular landscape*. Den har tillkommit inom ramen för fotografiämnet och en viktig del av arbetet är författarens egen fotografiska produktion, dokumenterad i en bok och en utställning.

Eskola presenterar själv sitt arbete påföljande sätt:

Aulanko is an estate park founded in the end of the last century. During the 20th century it has become one of the most popular and photographed sights in Finland. In the style of the park it is possible to find ideals of a European pictorialistic and romantic tradition. The park was founded by Hugo Standertskjöld. It soon became a popular touring place. Nowadays Aulanko is called one of Finland's National landscapes.

In the dissertation I study the nature of the place from a point of view in which pictures represent Aulanko. The historic material of the study consists of popular postcards, printed illustrated works and touring leaflets. Throughout the years, very many professional photographers as well as tourists have been photographing the place. To analyze the meaning of the picture material, I use art historical methods and iconography. In this way I try to interpret changes in the meanings of the pictures from a culture historical point of view. The dissertation belongs as well to the field of photographic art as to that of humanistic geography.

I draw a parallel between my own artistic vision and the historical material. The meaning of the parallel is trying to find the motives that affect the tradition of landscape photography. What does the scenery of Aulanko tell about the ideals of the Finnish landscape? Is the scenery of Aulanko especially photogenic and maybe unique or is it one of the several tourist traps? Has the tourist gaze canonized the forms of

pictorial manifestations of the place? What are the very special experiences behind the typical pictures of the place?

By answering questions like these I am trying to find the answer to what the relationship between Aulanko and its pictorial representations is. Is the place especially photogenic? One answer is given by a photographic book and an exhibition. The research work is divided into the textual dissertation together with the historic illustrations and an artistic part consisting of an exhibition and a photographic book. This kind of structure aims to create a network which text and pictures form a synthesis.

En mer otraditionell avhandling representeras också av Merja Salos studie *Signs of pleasure, danger and warning. - Contents of cigarette advertising and its counterpropaganda in Finland 1870-1994*.

Som titeln anger är det en studie av cigarettreklam och motpropaganda under slutet av 1800-talet och en stor del av 1900-talet. Författaren säger själv att hennes metod är relaterad till ämnen som semiotik, innehållslig bildanalys och jämförande kulturforskning. Det som bl.a. skiljer denna avhandling från de konventionella är att den helt och hållet är publicerad som en CD-rom vilket möjliggör ett nytt sätt att kombinera bilder och bildanalys. Den är dessutom utgiven i två versioner, en på finska och en på engelska.

Av de doktorander som är aktiva vid Konstindustriella högskolan är ungefär 100 finansierade genom egna anslag medan cirka 45 har extern finansiering. Ett viktigt inslag i forskningsmiljön är de tre forskarskolor som förlagts dit. Forskarskolor har i Finland blivit ett viktigt medel för den officiella forskningspolitiken och syftet med dem har varit både att främja forskningens förnyelse och att uppmuntra ett mer tvärvetenskapligt förhållningssätt. De forskarskolor som finns vid Konstindustriella högskolan är inriktade på film respektive multikulturell konstpedagogik och en tredje har den övergripande rubriken "Framtidens hem", ett vetenskapligt forum för bl.a. arkitekter, designers och andra som kan tillföra aspekter på morgondagens boende.

Forskarskolorna och den externa finansieringen av designforskningen (där bland annat den teknologiska utvecklingscentralen Tekes är en finansiär) pekar på den viktiga roll som designen tillmäts i den samlade finländska innovationspolitiken och det har gett Konstindustriella högskolan en viktig roll också i ett vidare näringspolitiskt sammanhang.

Det kan i sammanhanget vara intressant att notera några synpunkter som framfördes av en internationellt sammansatt utvärderingsgrupp

som 1999 granskade framför allt högskolans grundutbildning. De framhöll beträffande forskningsverksamheten bland annat följande:

The definition of research once again raises the question of the perceived opposition between the modernist notion of visual thought and more analytical forms - a question which underlies many aspects raised in this report - but particularly evident in the form that research in art and design takes. UIAH staff have been prominent in the discussions of this dilemma at European level, but at the moment the split between artistic practice and written reflection is likely to remain, and, from what we observed, research (perhaps understandably) tended to be rather conservative and rely on conventional methods drawn from the social sciences and other disciplines.

Sibelius-Akademien

Sibelius-Akademien är den högskola som kommer som tvåa när det gäller antalet forskarstuderande i konstnärliga ämnen. Akademiens doktorandstudier har två olika inriktningar: en konstnärlig (som framför allt bygger på att kunnande och insikt demonstreras genom konstnärlig aktivitet) och en mer traditionellt vetenskaplig.

Föreskrifterna för utbildning efter grundexamen finns publicerade på nätet (<http://www.siba.fi>). Nedanstående utdrag, som gäller den inriktning som bygger på dokumenterad konstnärlig aktivitet, är hämtat därifrån:

ARTISTIC STUDY PROGRAMME

The emphasis in doctoral studies in the artistic option is on independent artistic work. However, the student may if he/she wishes focus on written work. The demonstration of artistic proficiency may take the form of public performances, published recordings, the public performances of a composition or of published compositions. For the Licentiate degree the artistic work must constitute a minimum of 50 credits and for the Doctorate of at least 100 credits.

In addition to this, degree candidates must obtain a minimum of 34 credits in supportive studies. These must include a minimum of 10 credits in philosophical studies in the arts or science.

A thesis comprising 16 credits must also be presented.

The demonstration of artistic proficiency consisting of concerts must correspond to at least two concert programmes for the Licentiate degree and at least five for the Doctor's. These concerts must form a balanced

entity. The demonstration may also include joint performances in which the candidate plays an independent role.

At most one published recording for the Licentiate and at most two for the Doctor's degree may be offered instead of a concert programme, on condition that they clearly tie in with studies completed during the doctoral study programme. Recordings submitted as part of the Master's degree may not, however, be used.

The demonstration of artistic proficiency consisting of compositions must for the Licentiate degree correspond to at least one-and-a-half and for the Doctor's degree at least two-and-a-half concert programmes. All the compositions must be performed in public or be published as printed scores or recordings. Not more than 2/5 of them may have been published before the approval of the doctoral study plan, they may not have been submitted for the first degree and they must clearly tie in with studies during the doctoral programme. The demonstration of artistic proficiency in composition must, however, comprise at least one public concert.

Också vid Sibelius-Akademien är forskarskolorna ett viktigt inslag. När Undervisningsministeriet 1995 introducerade forskarskolorna som ett centralt program fick akademien förtroendet att samordna den första forskarskolan på det konstnärliga området. En andra omgång beslut om denna utbildningsform kom 1999 och då fick Sibelius-Akademien uppdraget att leda den forskarskola som inrättas gemensamt för "the performing arts". Viktiga samarbetspartner i projektet är Teaterhögskolan och institutionerna för musik- respektive teatervetenskap vid Helsingfors universitet.

Teaterhögskolan

Teaterhögskolan är också aktiv i det konstnärliga forskningsarbetet. I den statistik som redovisades 1998 hade 6 licentiat-examina avlagts vid högskolan och en doktorsdisputation väntades inom den närmaste tvåårsperioden.

Som ett exempel på den inriktning som den konstnärliga forskningen har vid Teaterhögskolan kan nämnas projektet *The Conditions and the Materialisation of Scenic Art - A joint research project on the Artistic Self, the Working Habits and the Structures in theatre and dance fields*. Det har en stark konstteoretisk inriktning och sammanfattas i högskolans eget informationsmaterial på följande sätt:

The last three decades have seen a growth in variations of theatrical structures. While the large institutions have become even more industrialised, the alternative groups and temporary artistic working

teams have developed more intimate ways of working. The joint research project on the Conditions and Materialisation of Scenic Art has both an overall look historic-sociological look at the present situation in Finland and an inward looking phenomenological and experience-based analysis of the professions of actor and dancer.

Part A (The working cultures of theatre and dance fields) focuses on the material conditions of theatre and dance art, on the changes of the conditions of the artistic work and on the unexpressed myths and habits, questions of authority and personal freedom.

Part B (The actor's relationship to role, to him/her-self and his/her work) has three approaches on the present day actor's work, via autobiographies which construct the identities, via an analysis of pain, and the oxymoron of an open vs controlled body of the actor; and via a survey of the experiences of burn out of actors, in order to reveal something fundamental about the working conditions of actors.

Part C (The dancer's relationship to his/her dance, to world and to working community) includes several projects with a clearly phenomenological approach: one dealing with the dancer's identity is based on M. Merleau-Ponty's phenomenology of perception, another on E. Levinas's ethical concern, a third on the conditions of a true dialogue in the sense of M Buber between the choreographer and the dancer. The two last ones also include artistic work, performances to be realised in the spring of 1999. They will then be completed by writing on the "basis for dancer" and on the "dialogue in artistic work". The fourth research on dance takes also a phenomenological approach as it evaluates the presuppositions and methods of the "work development" and its possibilities in artists' working contexts.

4 Storbritannien

I Storbritannien har frågan om det konstnärliga utvecklingsarbetet och dess relation till forskningen diskuterats bland annat inom ramen för en samarbetsorganisation som heter *The UK Council for Graduate Education*. Rådet inrättades 1994 och har ca 120 universitet och högskolor som medlemmar. Syftet är att det skall vara ett forum för diskussioner kring frågor om bl.a. forskarutbildning.

Om diskussionen i Australien i stor utsträckning haft sin grund i administrativa och anslagstekniska frågor handlar den i Storbritannien i hög grad om möjligheten att avlägga doktorsexamen inom det konstnärliga området.

Som ett led i denna diskussion publicerade rådet i juli 1997 en kortfattad rapport med titeln *Practice-based doctorates in the creative and performing arts and design*. Bakom skriften stod en arbetsgrupp med företrädare för en rad högskolor och med prof. Christopher Frayling (rektor för The Royal College of Art) som ordförande. Gruppen började med att avgränsa sitt arbete till följande ämnesområden:

- Architecture
- Creative Writing
- Design - including graphics, 3D design, computer-related design
- Music
- Performing Arts
- Visual Arts (including moving images and "the Applied Arts")

I ett andra steg diskuterades definitions- och avgränsningsfrågorna. Gruppen ställde mot varandra två föreställningar, den ena att alla ämnen kan ge upphov till en doktorsexamen och den andra att bara de ämnen som kan uppvisa en "vetenskaplig metod" kan leda till en PhD. Dessa två ytterligheter kommenterade man på följande sätt:

The development of qualitative research methods, the substantial body of doctoral theses from the social sciences, humanities and arts and, most particularly, the more eclectic approaches now not infrequently adopted within traditional science and mathematics disciplines, mean that it is no longer possible to polarise subjects as conforming - or not - to

the "scientific method", However, it would be of value for the higher education community to achieve a consensus on the characteristics common to all PhDs.

Eftersom det i Storbritannien finns en rad olika doktorexamina vid sidan om den traditionella PhD handlar diskussionen i grunden om vad som kan kallas för "doctorateness", de krav som från olika utgångspunkter kan ställas på den som kan ha nått tillräcklig kunskap och bevisat tillräcklig kompetens för att kunna få kallas doktor:

The *essence* of "doctorateness" is about an informed peer consensus on mastery of the subject: mastery of analytical *breadth* (where methods, techniques, contexts and data are concerned) and mastery of *depth* (the contribution itself, judged to be competent and original and of high quality). This consensus, in turn, implies the ability to communicate both types of mastery - within the "contribution" itself, and in defence of it in appropriate forms. However, the appropriate balance between these elements is a matter of some controversy, most notably in the difference between PhD and other doctorates.

Den brittiska utredningsgruppen tycker sig ha iakttagit en viss konsensus i fråga om det arbete som måste redovisas för en doktorexamen i praxisbaserade ämnen och de sammanfattar den i följande punkter:

- the work must have been undertaken as part of a registered research programme
- the final submission must be accompanied by a permanent record of the creative work(s)
- the creative work must be set in its relevant theoretical, historical, critical or visual context
- there must be a written thesis
- the length of the accompanying written thesis will usually be 30.000-40.000 words - except in the case of musical composition
- the work will constitute an independent and original contribution to knowledge
- the submission will demonstrate an understanding of appropriate research methods
- there will be an oral examination
- the written thesis and the creative work are of equal, or near equal, importance (except in the case of musical composition).

In the case of *musical composition* the regulations varied in certain areas from those outlined above, although they were consistent with each other.

- the work must have been undertaken as part of a registered research programme
- the final submission must be accompanied by a permanent record
- the size of the portfolio of compositions - usually described as "substantial", and at least one composition should be for "large forces" (eg. a full orchestra)
- there should be an accompanying commentary (the implication is that this may be brief - 3.000-5.000 words)
- the submission should show "technical proficiency"
- compositions should be worthy of public performance
- the commentary should be "an exposition of the "creative process"
- there will be an oral examination
- the portfolio will form the predominant part of the submission

Det kan noteras att längden på den avhandling som här diskuteras (30.000-40.000 ord) skulle kunna sägas motsvara cirka 100 A4-sidor.

Vad är det då som karakteriserar en "practice-based PhD"? Den brittiska gruppen har gått igenom en del av de synpunkter som kommit in från universitet och högskolor och också sett på den praxis som redan utbildats på en del håll. De sammanfattar sina iakttagelser i bland annat följande punkter

- The *method of submission* for assessment and evaluation of a practice-based doctorate has certain features in common with the regulations for examination of *PhDs by published work*, where the quality of a range of "products" accompanied by a critical analysis is judged by professional as well as academic peers.
- *subjects* with a "*practice element*" in them, and this includes subjects such as teaching, medicine and engineering, can give rise to doctoral study in *traditional forms* - by research, in a taught mode or via publications - as indeed can art and design. These are not practice-based doctorates, although the focus of the research can be to advance knowledge *about practice*, or to advance knowledge *within practice*.
- by contrast... the *practice-based doctorate* advances knowledge partly *by means of practice*. An original/creative piece of work is included in the submission for examination. It is distinct in that significant aspects of the claim for doctoral characteristics of originality, mastery and contribution to the field are held to be demonstrated through the original creative work.
- practice-based doctoral submissions must include a substantial *contextualisation of the creative work*. This critical appraisal or analysis not only clarifies the basis of the claim for the originality and location of the original work, it also provides the basis for a judgement as to

whether *general scholarly requirements* are met. This could be defined as judgement of the submission as a contribution to knowledge in the field, showing doctoral level power of analysis and mastery of existing contextual knowledge, in a form which is accessible to and audible by knowledgeable peers.

- the quality of the original work submitted for the PhD award *must* be examined by an academic with appropriate experience in the same or a cognate field, and the examining team may also include an active practitioner/professional who is not an academic.

Hur kan man visa att det finns en form av ekvivalens mellan ett traditionellt forskningsresultat och en praxisbaserad redovisning av ett konstnärligt utvecklingsarbete som skulle kunna ligga som grund för en doktorexamen? Den brittiska utredningsgruppen betonar att man i sammanhanget måste se både på *processen* och *produkten*. "Doctorateness" föreligger när man klart kan visa på båda dessa komponenter:

The **product** or forms (re)presenting the outcome of research in the arts are essentially determined by the nature of the art form or the specific project undertaken. Depending on the agreed method of presentation and assessment of the individual submission, the **product** may be a musical or dramatic performance or a composition or play or works of visual art/design. But no matter how valuable or well received in artistic terms the product is, this is not, in itself indicative of the **process**. There is a basic difference between the presentation of works for a doctorate and for an exhibition. The presentation of the works in the first instance is for a very specific purpose - as evidence in support of a research based argument. It is an exhibition primarily for research purposes rather than, or in addition to, being a professional exhibition.

En central roll har här den kommenterande analys som skall vara en väsentlig del av kraven för doktorexamen. Det fordras enligt gruppen att man på nationell nivå försöker enas om kriterier kring detta. Det behövs klara och konsekventa riktlinjer om inte doktorexamen inom de konstnärliga ämnena skall råka i vanrykte.

I sina sammanfattande slutsatser konstaterar gruppen att en doktorexamen är en inträdesbiljett till "a community of scholars". Den är ett tecken på att den som nått denna nivå har kunnat ge ett distinkt och originellt bidrag till den intellektuella utvecklingen. Den visar också på en förmåga att sätta in sitt vetande eller konstnärliga kunnande i ett vidare sammanhang, en kontext där en bedömning av utomstående också är möjlig.

It has been established that PhDs are being awarded in disciplines with a creative focus and containing aspects of practice. The need is to achieve a common currency to confirm and make visible their equivalents to other PhDs. The definition of a PhD already provides for awards to be made for study in disciplines using a research approach which does not conform to a narrow interpretation of a traditional scientific approach. The notion of the PhD award as a continuum expressed in this, de facto, inclusive model allows for an award based on academically oriented practice-based study. It is the conclusion of the Working Group that it is in the best interests of scholarly endeavour and international understanding to direct attention to elucidating how the three principles - of excellence in a contribution to and knowledge of the methods in a subject, tested through oral, external examination - apply where the intention of the candidate is to make a contribution as a researcher in a practice-based field.

The intention of the candidate may also serve to clarify what sort of doctorate he/she should be pursuing. The researcher/academic role is best suited to those whose work or aspiration has analysis or evaluation of the creative process or product, as well as excellence in its expression, as an integral part of the thesis. For those whose main purpose is to achieve an award signalling formal recognition of the highest achievement within a subject area, a Doctor of Composition or Art or Design or Dance Performance or other appropriate disciplinary title may be more valid and appropriate. This differentiation by intention rather than by subject suggests that such a title is a valid and appropriate additional doctoral qualification, following the well established tradition of the DMus. However, there are questions as to the parity of esteem actually accorded to alternative doctoral designations.

Our enquiry indicates that it is both possible and desirable to formulate criteria for a PhD submission in which original pieces of creative work are an integral part of the process and product, and to employ an equivalent judgmental stance as if they were a more conventional research-based submission. This potential consensus on the defining features of all PhD awards could logically lead to the formulation and adoption of a nationally agreed basic framework for regulations for PhD submission and examination, which would admit both practice-based and conventional submissions. This is not to overemphasise the regulations per se, but rather to emphasise their importance in embodying and securing academic standards. However, it may not be easy to find consensus in the nomenclature debate which turns on differences not only within titles but also of relative esteem.

Det kan nämnas att The UK Council for Graduate Education följde upp den hittills citerade utredningen med en konferens i november 1997 där man diskuterade vidare utefter de tankelinjer som dragits

upp av rådets arbetsgrupp. En konferensrapport finns publicerad under titeln *Practice-based doctorates in the creative and performing arts and design workshop*. Den innehåller ett antal föredrag tillsammans med ett referat av plenardiskussionen.

Den konsensus som numera tycks råda i Storbritannien om möjligheten av att doktorera inom de konstnärliga ämnena speglas också i det faktum att medel från The Arts and Humanities Research Board (AHRB) avsatts för stöd till doktorander inom det område som betecknas som "Creative and performing arts". Enligt AHRB gäller följande förutsättningar för detta stöd:

As with awards for doctoral study in the humanities, the AHRB assumes that a doctoral thesis in the creative and performing arts should be a piece of work which

a) exhibits substantial evidence of original research and contains material that can be prepared for publication or other public output, and

b) can be produced by a capable, well-qualified and diligent research student, properly supervised and supported, within three or at most four years of study (if you gain a full-time award), or five at most six years of part-time study

This scheme will provide awards for students who wish to pursue a programme of doctoral research in the following practice-based subject areas: art and design; practice-based media studies; creative writing; drama, dance and performing arts; musical performance.

I Storbritannien pågår också ett arbete med utarbetandet av en "qualifications framework", dvs. en ny, mer överskådlig och konsekvent struktur för akademiska examina på olika nivåer. Kravet på en sådan ram för akademiska kvalifikationer har rests av en rad utredningar på högskoleområdet under senare år och det är The Quality Assurance Agency (QAA) som arbetar med frågan efter att ha inhämtat synpunkter från universitet och högskolor genom en omfattande remissrunda. I det utkast som QAA utarbetat kring "postgraduate qualifications" sägs bl.a. följande om doktorsexamen:

The qualifications PhD and DPhil will be restricted to programmes of work that are assessed solely by a final thesis, or by published work, artefact or performance that is accompanied by a written commentary placing it within its academic context.

5 Tyskland

Att döma av en litteratursökning på nätet tycks problemen kring det konstnärliga utvecklingsarbetet eller frågan om doktorsgraden i konstnärliga ämnen inte stå särskilt högt på dagordningen i Tyskland. Det betyder inte att själva saken inte skulle vara aktuell; det är snarare så att diskussionen förefaller föras i andra former.

Frågorna om samverkan över ämnesgränser mellan konstnärer och företrädare för andra vetenskapsområden är ändå en angelägenhet av vikt också i Tyskland. Det finns dock inga planer på att introducera en formell utbildningsgång efter grundexamen som skulle kunna leda fram till någon form av doktorsexamen eller liknande.

En intressant företeelse med bäring på de problem som diskuteras i denna rapport är dock det *Graduiertenkolleg* som finns vid Hochschule der Künste (HdK) i Berlin och som har det konstnärliga skapandet som tema.

Ett *Graduiertenkolleg* i Tyskland är ett slags forskarskola som inrättas av Deutsche Forschungsgemeinschaft (DFG). Enligt DFG är det "en långfristig men inte permanent institution vid högskolorna med syfte att främja den vetenskapliga återväxten". Doktorander skall inom ramen för kollegiet ha möjlighet att delta i ett forskningsarbete och de skall också genom ett systematiskt upplagt forskarutbildningsprogram få möjlighet att förbereda sig på sin disputation. En tvärvetenskaplig inriktning på både forsknings- och utbildningsprogrammet är i regel en förutsättning liksom begränsningen till en enda ort. (Se vidare <http://www.fdg.de>).

Inom ramen för kollegiet arbetar doktoranderna på sina egna forskningsuppgifter under handledning av en eller flera äldre forskare. Dessutom förväntas de vara aktiva i det program av föreläsningar, seminarier, utställningar m.m. som ordnas inom ramen för det aktuella programmet.

Ett *Graduiertenkolleg* består i regel av 10 till 15 akademiska lärare och upp till 30 doktorander, av vilka 12-15 har stipendier från DFG. Övriga doktorander förväntas ha sin försörjning genom högskolornas basanslag eller genom projektmedel från annat håll.

Till skillnad från en anglosaxisk "graduate school" är den tyska varianten mer koncentrerad kring ett avgränsat tema. Det är också genom sitt begränsade antal deltagare i allmänhet också mindre än t ex en amerikansk graduate school.

Vid Hochschule der Künste i Berlin heter det övergripande temat "Praxis und Theorie des künstlerischen Schaffensprozesses". I ett programdokument utvecklas skälen för valet av detta tema :

Det konstnärliga skapandets process utgör fortfarande ett av de mest diffusa konstvetenskapliga problemen. Grundläggande frågor kring själva konstnärskapet och det konstnärliga verkets karaktär hänger visserligen ouppslött samman med den konstnärliga produktionen. Dock är denna väl just genom frågorna om dess "väsen" snarare ett fält för spekulering och ideologisk produktion än ett tema för systematisk forskning. Konstnärens skapande döljer sig, om det inte medvetet konceptualiseras, fortfarande bakom ogripbara fenomen som "inspiration" och "fantasi". Det kan också i en teoretisk otålighet funktionaliseras på ett materialistiskt sätt ("återspeglings-teori")... En modern teori kring den konstnärliga produktionen - i stil med den som receptionestetiken har utvecklat när det gäller det färdiga verket - saknas.

Det finns mycket av djuplodande tysk filosofi i den fortsatta programförklaringen men den kan här lämnas åt sidan. Intressantare är kanske att se på var tyngdpunkterna i arbetet konkret kommer att ligga. I programdokumentet anges följande fem huvudområden:

1. Undersökning av definierade skapandebegrepp, konstteorier och generativt förfarande hos enskilda konstnärer och konstriktningar
2. Det konstnärliga skapandets produktiva karaktär i jämförelse med andra samhällsliga produktionsformer
3. Konstnärligt skapande som utbildningsmodell och paradigm för mänskligt handlande.
4. Ömsesidiga överförings- och förebildsfenomen i de konstnärliga skapandeformerna inom de olika konstarterna
5. Skapandeprocessens och produktionsaspekternas roll och betydelse i det färdiga konstverkets presentation och reception.

Också här rör man sig som synes på ett ganska abstrakt plan. Ser man på vad de enskilda doktoranderna faktiskt sysslar med hamnar man dock på mer konkret mark. De avhandlingsämnen som anges spänner över ganska vida fält. En doktorand skriver t. ex. om "Kompositorische

Bartók-Rezeption", en annan om "Stimme und Stimmen im Neuen Hörspiel", en tredje om "Ästhetische Strategien zeitgenössischer Künstlerinnen zwischen Essentialismus und Dekonstruktion".

För så gott som alla avhandlingsämnen anges den närmare ämnesförankringen. Det rör sig i samtliga dessa fall om traditionella universitetsämnen som litteraturvetenskap, musikvetenskap eller konsthistoria. Det handlar alltså inte om doktorandstudier där själva det konstnärliga skapandet utgör en del av arbetet. I den meningen befinner sig alltså detta Graduiertenkolleg långt från den brittiska diskussionen.

6 USA

Vid *Council of Graduate Schools* i Washington D.C., USA är man mycket medveten om den debatt som pågår i bl.a. Storbritannien kring de aktuella frågorna. Man framhåller dock att någon liknande diskussion egentligen inte förs i Amerika.

Det finns ett undantag i den amerikanska situationen när det gäller "doktorandstudier" i konstnärliga ämnen och det är musikområdet. Här finns sedan rätt lång tid tillbaka möjligheten att avlägga en PhD i "musical art". För övriga konstnärliga områden finns det i allmänhet möjligheter att fortsätta studier över grundutbildningsnivån till en "Master of Fine Arts" (MFA). Som meriteringsgrund för lärartjänster i dessa ämnen anges MFA vara det utbildningsmässiga slutsteget. Utöver det handlar det i befodringsfrågor enbart om en bedömning av den konstnärliga kvaliteten på vederbörandes arbete.

Ett exempel på hur ett MFA-studium kan vara upplagt är *The Graduate Studio vid Department of Art, University of California at Santa Barbara*. Institutionens Masters-program beskrivs på följande sätt:

The MFA graduate program is an intense two-year course of study emphasizing interdisciplinary approaches to art making. Students concentrate on studio work in the areas of Ceramics, Painting, Drawing, Photography, Print, Electronic Media, Sculpture & New Forms, and Theory & Criticism. The program includes formal studio courses, graduate seminars in theory and criticism, studio critique, and independent study. The program focuses on the personal growth of students in their pursuit of careers as dedicated, professional artists.

Av examensfordringarna framgår att det finns en viss tyngdpunkt på tvärvetenskapliga kurser och att det ingår en uppsats som skall bedömas av en särskild kommitté:

A minimum of 72 units: Seventy-two quarter units are required: 36 in Graduate Studio courses, 12 units in Theory and Criticism, 12 units of MFA Thesis Preparatorial; and 12 units of electives (related courses selected from various disciplines). A 12 unit course load is required for all full-time graduate students and therefore is considered the minimum quarterly schedule. A two year full time residency is required for the M.F.A. degree.

Graduate Review:

In the Spring quarter of the first year of residency, graduate students are reviewed by the full faculty through open studio visits. At this time a vote is taken regarding the student's advancement to the second year of study. Those who fail to receive a favorable majority from the faculty are placed on probation. If progress is still unsatisfactory, students may be detained in their advancement towards graduation or asked to leave the program.

Thesis Project:

Students must produce a thesis exhibition and a written thesis addressing the development, content, and issues of the work. The thesis exhibition and document are reviewed and approved by the students' thesis committee members and represent a key part of the degree requirements.

The School of the Art Institute of Chicago anses vara en av de bästa institutionerna i USA när det gäller "postgraduate education" på konstområdet. I deras beskrivning av utbildningen för en Master of Fine Arts understryks också behovet av teoretisk reflektion och ett vetenskapligt förhållningssätt i en högre konstnärlig utbildning:

The MFA in Studio program is dedicated to experimentation and exploration, both in and out of the studio. For example, interdisciplinary seminars sponsored by the graduate division bring faculty and students from all areas together to confront philosophical issues and contemporary concerns that affect all media. Seminars also allow student artists to show and discuss their work with faculty and students from within the various studio arts areas as well as from other graduate programs. The resulting exchanges help make MFA in Studio students comfortable viewing and critiquing a wide variety of art and fluent in discussing their own work with peers representing a wide range of interests and experiences. This spirit of open discussion is also evident in end-of-term studio critiques, which are required of every full-time graduate student pursuing an MFA in Studio degree. Critique panels include graduate advisers and other full- and part-time faculty and may also include visiting artists and members of the Chicago art community.

Another unique aspect of graduate education in the fine arts at the School is the rigorous component of art history, theory, and criticism courses in the curriculum—a component we believe is essential to the effective education of artists. Such an emphasis provides our students with a balance between making and thinking, between action and reflection, between academic rigor and the flexibility that the creation

of art demands. Seminars in contemporary, thematic, or critical issues of a particular medium augment studio work and ensure contact and dialogue with fellow students and faculty.

Som tidigare nämnts har musikområdet i vissa länder haft en särställning när det gällt möjligheten att avlägga doktorsexamen. Det gäller också i USA där examensnivån *Doctor of Musical Arts* sedan en längre tid varit etablerad.

Som exempel på hur ett doktorsprogram på musikområdet kan vara upplagt kan man ta *Juilliard School of Music* i New York som är en av de mest kända amerikanska musikhögskolorna (den brukar komma högt på medias rankningar av "graduate schools" inom olika ämnesområden). På högskolans hemsida ges följande information om programmet:

The Doctor of Musical Arts degree program is the most advanced course of study offered at The Juilliard School. Admission to this program is limited to the most gifted and accomplished musicians who also possess a broad range of knowledge about music, a keen intellect, a natural curiosity for a wide variety of disciplines, and the potential for pursuing high level performance, scholarly, and teaching careers.

The Doctor of Musical Arts degree program requires a minimum full-time residency at Juilliard of two years. All degree requirements must be completed within five years of admission

The DMA degree is available in the following areas of specialization:

Accompanying
Composition
Conducting (Orchestral)
Keyboard Instruments
Harpsichord
Organ
Piano
Orchestral Instruments
Voice

En annan välkänd musikhögskola är *Indiana University School of Music*. Där erbjuder man tre olika varianter av doktorsexamina inom musikområdet, en som gäller komposition och musikaliskt framförande (Doctor of Music), en som rör musikundervisning (Doctor of Music Education) och en PhD-examen som relateras till mer traditionella teoretiska ämnen med anknytning till det musikaliska området:

DM (Doctor of Music)

Offered in all performance areas, composition, early music, music literature and brass pedagogy, organ and church music, choral, instrumental and wind conducting. An audition is required for all DM performance degrees. An interview is required for all non-performance DM degrees.

DME (Doctor of Music Education)

Offered with an emphasis in wind conducting and literature, choral methodology, college music teaching or supervision and administration. An interview is required. Applicant's file must be complete prior to interview.

PhD (Doctor of Philosophy)

Offered in musicology, music education, and theory. An interview is required for all PhD degrees. Applicant's file must be complete prior to interview.

Det finns utan tvivel en hel del som pågår i USA inom det område som denna rapport berör. Frånvaron av diskussion kring forskningsfinansiering och forskarutbildning vid konstnärliga högskolor kan bero på att det i USA med dess decentraliserade och delvis privata högskolesystem inte finns samma behov av att formalisera de aktiviteter som pågår och som i sig kunde vara värda ett djupare studium. En mer inträngande analys av situationen i USA har dock inte varit möjlig inom ramen för denna studie.

7 Avslutande reflexioner

Syftet med denna arbetsrapport är inte att komma med vittgående slutsatser och rekommendationer. Däremot finns det skäl att göra några korta reflexioner mot bakgrund av både den hittillsvarande svenska debatten och utvecklingen i de länder som redovisats ovan.

- Det finns i många länder uppenbarligen ett stort behov att inom forskarsamhället hitta former som möjliggör att en praxisbaserad kunskap kan integreras i ett vidare akademiskt sammanhang. Bakom detta kan ligga många olika motiv. Det mest grundläggande är förmodligen insikten om att konst och vetenskap har starka beröringspunkter och att försöken att stärka sambanden mellan dessa båda områden är en del av universitetens och högskolornas primära och historiska uppgifter.
- I de länder där diskussionen på området förs tycks det växa fram en konsensus kring möjligheterna av att i vissa avseenden vidga forskningsbegreppet till att också omfatta utvecklingen och fördjupningen av en praxisbaserad kunskap. Förutsättningarna för detta varierar förmodligen mellan olika ämnesområden, men det finns internationella förebilder som visar på framkomliga vägar.
- Ett första steg på vägen mot en förnyelse av det konstnärliga utvecklingsarbetet i Sverige vore kanske att i högre grad än för närvarande stimulera den studerande till skriftliga fördjupningsarbeten i anslutning till grundexamen. Den amerikanska modellen med en betydande tonvikt på skriftlig redovisning inom ramen för en Master of Fine Arts skulle här kunna vara en förebild.
- Diskussionerna vid den av HSFR arrangerade konferensen hösten 1999 visade på en lång rad aktiviteter runt om i Sverige när det gäller samverkan mellan konstnärliga utbildningar och andra delar av högskolan. Denna utveckling skulle kunna stimuleras genom t.ex. tvärvetenskapliga forskarskolor av den typ som finns etablerade i bl.a. Finland och Tyskland.
- En fortsatt utveckling i Sverige skulle kunna stimuleras genom ett mer intensivt samarbete med bl.a. finländska kollegor. Den koppling mellan innovationspolitik och FoU på t.ex. designområdet

som görs i Finland kan vara en intressant modell också för Sverige och dessutom bredda kontaktytorna för de berörda högskolorna.

- En ny konferens i regi av HSFR och/eller andra aktörer skulle kunna fokuseras på några av de utländska exempel som redovisats här och ha som mål att etablera några försöksprojekt i anslutning till beprövad internationell erfarenhet. Ett alternativ till detta skulle kunna vara en utredning med uppgift att föreslå konkreta nya former för det konstnärliga utvecklingsarbetet i Sverige.

Högskoleverket har under sin verksamhetstid gett ut en rad arbetsrapporter utanför sin ordinarie rapportserie. Från och med år 2000 ges sådana publikationer ut i en egen arbetsrapportserie, Högskoleverkets arbetsrapporter.

Arbetsrapporterna utgivna fram till år 2000:

StudS

Studenterna höstterminen 1995 – några basdata

Studenterna i Sverige, arbetsrapport nr 1. ISBN 91-88874-01-X

Nittioåttalet studenter – bakgrund och studiemönster

Studenterna i Sverige, arbetsrapport nr 2. ISBN 91-88874-03-6

Med studenternas egna ord. Svaren på två öppna frågor i en enkät hösten 1996 till studenter i Sverige

Studenterna i Sverige, arbetsrapport nr 3. ISBN 91-88874-08-7

6 studenter hösten 1997 – deras liv, upplevelser av studierna och förhoppningar inför framtiden

Studenterna i Sverige, arbetsrapport nr 4. ISBN 91-88874-11-7

Studiestarten som ett äventyr – rationalitet, slump och nödvändighet inför högskolestudierna samt

Appendix: Vägen till studierna – korta porträtt av 24 studenter

Studenterna i Sverige, arbetsrapport nr 5. ISBN 91-88874-13-3

Att vara student. Rörelse och fördröjning i livet som högskolestuderande. En kvalitativ intervjustudie av 30 studenter hösten 1997

Studenterna i Sverige, arbetsrapport nr 6. ISBN 91-88874-15-X

Traditionella och icke-traditionella studenter

Studenterna i Sverige, arbetsrapport nr 8. ISBN 91-88874-27-3

Omvärldsanalys för högskolan

Politik i förändring

Omvärldsanalys för högskolan, arbetsrapport nr 1. ISBN 91-88874-21-4

Internationella trender på högskoleområdet

Omvärldsanalys för högskolan, arbetsrapport nr 2. ISBN 91-88874-22-2

Den högre utbildningen och arbetsmarknadens behov

Omvärldsanalys för högskolan, arbetsrapport nr 3. ISBN 91-88874-24-9

Rankning av universitet och högskolor

En internationell översikt

Omvärldsanalys för högskolan, arbetsrapport nr 4. ISBN 91-88874-25-7

Kan gymnasieskolan förse högskolan med studenter?

Omvärldsanalys för högskolan, arbetsrapport nr 5. ISBN 91-88874-30-3

Högskolans samverkan med det övriga samhället – en kortfattad historisk tillbakablick

Omvärldsanalys för högskolan, arbetsrapport nr 6. ISBN 91-88874-33-8

Röster om samverkan

Omvärldsanalys för högskolan, arbetsrapport nr 7. ISBN 91-88874-35-4

Forskning och utvecklingsarbete i Sverige med fokus på högskolesektorn – basfakta

Omvärldsanalys för högskolan, arbetsrapport nr 8. ISBN 91-88874-38-9

Högskoleutbildade – tillgång och efterfrågan

Omvärldsanalys för högskolan, arbetsrapport nr 9. ISBN 91-88874-40-0

Övriga

Designutbildningar i Sverige – En kartläggning

ISBN 91-88874-23-0

Socionomens yrkesroll ur olika perspektiv – redovisning av en intervjustudie

Visioner och verklighet – En utvärdering av

juristutbildningar

ISBN 91-88874-26-5

Studentperspektiv på verksamheten vid universitet

och högskolor – utveckling och helhet

ISBN 91-88874-34-6

Arbetsrapporterna utgivna från och med år 2000:

Klinisk/tillämpad utbildning, ur studenters och handledares perspektiv

Högskoleverkets arbetsrapporter 2000:1 AR

Högskolans arbete med sin samverkansuppgift

Högskoleverkets arbetsrapporter 2000:2 AR

Förnyad granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Stockholms musikpedagogiska institut

Högskoleverkets arbetsrapporter 2000:3 AR

Förnyad granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Borås

Högskoleverkets arbetsrapporter 2000:4 AR

Högskoleverkets arbete med omvärldsanalys går ut på att bevaka, beskriva och analysera trender och tendenser i den svenska högskolans omvärld. I en serie arbetsrapporter presenteras några resultat av detta arbete. Syftet är att relativt snabbt och enkelt nå ut till olika målgrupper i sektorn. Rapporterna har olika inriktning och ambitionsnivå och har författats av olika medarbetare vid Högskoleverket. Gemensamt är att rapporterna diskuterar förhållanden utanför högskolan som är av betydelse för högskolans framtida utveckling.

En arbetsrapport från Högskoleverket är antingen en del av något som senare ska resultera i en slutrapport eller aktuellt nyhetsmaterial.

Högskoleverkets arbetsrapporter 2000:5 AR
ISSN: 1404-5745
ISRN: HSV-AR--00/5--SE

Högskoleverkets arbetsrapporter finns på verkets hemsida:

[www.hsv.se/publikationer/
arbetsrapporter](http://www.hsv.se/publikationer/arbetsrapporter)